

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Мельниченко Валерії Євгеніївни
«Формування саморегуляції агресивної поведінки
підлітків з порушеннями розумового розвитку»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія

Дисертаційне дослідження Мельниченко В. Є. присвячено вивченню саморегуляції агресивної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку, представляє значний науковий і практичний інтерес у зв'язку з важливістю для розумово відсталих дітей здатності регулювати свою поведінку у ситуаціях емоційної напруги. Актуальність теми дисертаційного дослідження посилюється і тим, що у підлітковий період, який є визначальним для оволодіння соціально-емоційних навичок, закладаються основи емоційного спілкування, яке формує передумови для успішної адаптації у соціумі. Тому важливо сформувати у підлітка правильне розуміння необхідності навичок саморегуляції для практичного життя.

Актуальність підтверджується відповідністю дослідження тематичному плану науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (напрямок: «Теоретичні та методичні засади освіти дітей із особливими освітніми потребами»; комплексна тема лабораторії олігофренопедагогіки: «Удосконалення змісту і форм навчання розумово відсталих дітей в умовах реформування спеціальної освіти» (Державний реєстраційний номер 0112U000590).

Працюючи над дисертацією, Мельниченко В. Є. довела потребу психологічної науки та практики у першочерговому вирішенні цієї проблеми, поставила низку нових питань, від яких залежить виконання

завдань соціально-психологічної підготовки дітей з психофізичними вадами до суспільного життя. До них відносяться вивчення мотиваційних чинників агресивної поведінки, дослідження моделі їх саморегуляції та розроблення технології психологічного супроводу подолання агресивної поведінки підлітків із порушеннями розумового розвитку.

Ці питання було ґрунтовно представлено у дисертаційному дослідженні, яке стало логічно структурованим та завершеним науковим експериментом. Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, методологічну основу і методи, висвітлено наукову новизну, розкрито теоретичну та практичну значущість роботи.

Під час теоретичного дослідження проаналізовано різні наукові підходи щодо розуміння агресії та агресивної поведінки, розкрито роль саморегуляції поведінки у становленні особистості, з'ясовано основні чинники прояву агресії у підлітків з вадами розумового розвитку. Автором підтверджено опосередкований вплив порушення розумового розвитку на підвищення ризику прояву агресії, а також встановлено визначальну роль соціально-психологічних чинників у генезі прояву агресії. На основі теоретичного дослідження окреслено теоретичну модель вивчення агресивної поведінки підлітків із порушеннями розумового розвитку.

У другому розділі проведено експериментальне дослідження соціально-психологічних особливостей агресивної поведінки підлітків із порушеннями розумового розвитку. За результатами дослідження встановлено, що агресивна поведінка підлітків є обумовленою стратегією родинної та шкільної взаємодії. Заслугує особливої уваги те, що у констатувальній частині експерименту здійснено диференційований підхід щодо вивчення агресивної поведінки підлітків з легкою та помірною

розумовою відсталістю. З'ясовано реактивний характер агресії підлітків із помірною розумовою відсталістю і встановлено, що здатність регулювати агресивні дії підлітками з легкою розумовою відсталістю відрізняється ступенем усвідомлення своїх дій, їхньою оцінкою та можливістю контролювати. За результатами констатувального експерименту дисертанткою розроблено модель формування саморегуляції агресивної поведінки підлітків із порушеннями розумового розвитку.

Формувальний експеримент, представлений у третьому розділі, відрізняється ґрунтовною структурованістю, комплексністю та спрямований на організацію корекційної роботи з підвищення рівня саморегуляції агресивної поведінки підлітків із порушеннями розумового розвитку. У межах цього експерименту цінність представляє програма «Психологічні технології формування саморегуляції агресивної поведінки підлітків із порушеннями розумового розвитку», яка впроваджувалась інтеграційними засобами в індивідуальній, груповій формі та включала рекомендації батькам і профільним фахівцям. Отримані Мельниченко В. С. дані вказують на ефективність і доцільність використання розроблених технологій формування саморегуляції агресивної поведінки у підлітків із розумовою відсталістю.

Практична значущість дисертаційної роботи полягає в опрацюванні методики поліфункціонального дослідження агресивної поведінки підлітків із порушеннями розумового розвитку, а саме, здійснено аналіз у різних площинах: «підліток-підліток», «сім'я-підліток», «педагог-підліток», що сприяє комплексному та цілісному підходу до психологічної корекції. Розроблено та реалізовано систему психологічної допомоги школярам із вадами розумового розвитку, у якій представлено програми індивідуальної та групової корекції несформованості навичок саморегуляції агресивної поведінки. Виявлені положення щодо саморегуляції агресивної поведінки можуть бути використаними при розробленні навчально-методичних, методичних посібників на допомогу

батькам, педагогам та психологам, котрі працюють із дітьми та підлітками з порушеннями розумового розвитку.

Основні результати дослідження впроваджено у практику роботи спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів №№2, 17, 26 м. Києва і Центру соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями Оболонського району м. Києва, представлено на 7-ми міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, 23-ох науково-практичних семінарах та форумах, схвалено на засіданнях лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, висвітлено у 9 одноосібних публікаціях, із яких 9 статей у наукових фахових виданнях.

Зміст дисертаційної роботи Мельниченко В. С. відповідає обраній темі, характеризується комплексним підходом та структурованістю. Поряд з високою загальною оцінкою рецензованої роботи висловимо деякі зауваження:

1. Оскільки у констатувальному експерименті визначено різні психологічні особливості саморегуляції підлітків з легким та помірним ступенем розумової відсталості, бажано було б більш чітко розмежувати та диференціювати психологічні підходи щодо формування саморегуляції агресивної поведінки цих категорій дітей, через те, що вони потребують різних умов, методів та засобів психокорекційного впливу.
2. У межах констатувального експерименту було б доцільним порівняння з нормою, що використовується як базовий критерій вивчення та розвитку саморегуляції у розумово відсталих дітей.
3. У дисертаційному дослідженні при висвітленні методики формувального експерименту було б раціональним більш детально ознайомити з ходом проведення психологічного тренінгу саморегуляції, розробкою психологічних занять, особливостями та результатами їх проведення.

Водночас, дисертаційне дослідження, представлене Мельниченко В. С., є завершеною роботою, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, які є важливими для розвитку спеціальної психології як науки. Дисертаційне дослідження «Формування саморегуляції агресивної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку» відповідає вимогам ДАК та положенню «Про порядок присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, а Мельниченко Валерія Євгенівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.08 – спеціальна психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної та
практичної психології Кам'янець-
Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Н. М. Гончарук

засвідчую

Боднар І.Є.